

PRIMUS INTER CHORI

IL CORO DELLA CAPPPELLA SISTINA IN UNGERIA

„PRIMUS INTER CHORI”

A SIXTUS KÁPOLNA KÓRUSA MAGYARORSZÁGON

Primus inter pares – è così che viene chiamato il vescovo di Roma da quella parte del mondo cristiano che accetta il primato del Papa. Si potrebbe denominare invece *Primus inter choris* il Coro della Cappella Sistina, poiché il loro passato e presente li rende unici nella cultura musicale mondiale. A dire il vero non si sa con esattezza da quando la *Schola Cantuorum* di Roma è al servizio della vita musicale liturgica della Santa Sede, tuttavia una cosa resta sicura: le prime note riguardo la scuola risalgono alla fine del VI secolo. Considerando, per esempio, che la scuola sia nata solo nel VI secolo, sarebbero circa 1500 gli anni durante i quali il suo repertorio prevedeva dei canti liturgici cattolici che, sotto questo aspetto, sono davvero unici in Europa.

Secondo la cronaca, *San Gregorio Il Grande* (590–604) aveva già riorganizzato la *Schola Cantorum* di Roma, la quale raggiunse l'apice della sua carriera sotto il dominio di Bonifacio VIII (1294–1303).

In seguito al periodo difficile dell'esilio di Avignone, Gregorio XI (1370–1378) nominò a vita, a capo della *Schola*, un maestro di cappella, i cui compiti comprendevano sia la direzione del coro che la composizione di opere musicali. Nel XV secolo venne costruita la Cappella Sistina e poiché gran parte delle messe papali venivano tenute nella cappella, il suo ruolo venne esteso anche al coro papale. I cantanti del coro in questo periodo furono prevalentemente di origine italiana o franco-flaminga. Tra questi ultimi troviamo i due geni musicali dell'epoca, Guillaume Dufay e Josquin des Près. Nel XV secolo all'interno del coro, composto da 30 componenti, vi sono già anche degli spagnoli. Questo secolo è definito anche secondo periodo d'oro del coro. Tra le massime figure del coro dell'epoca ricordiamo Giovanni Pierluigi da Palestrina e Tomás Luis Victoria. Un fatto interessante è che nei secoli XV e XVI, i membri del coro elessero in modo democratico i propri maestri. Solo a partire dall'era di Pio VII (1800–1823) i maestri vennero nominati di nuovo direttamente da sua santità. Il primo ad essere nominato da Pio VII fu Giuseppe Baini (1775–1844), il quale oltre a comporre della musica ecclesiastica pubblicò anche la prima biografia su Palestrina.

A Baini seguirono poi Domenico Mustafa e Lorenzo Perosi (1872–1956). Accanto a quest'ultimo Domenico Bartolucci venne nominato da *Pio XII* (1917) quale vicedirettore del coro, ricoprendo per ben 40 anni questo ruolo. Su richiesta di Bartolucci, Giovanni XXIII (1958–1963) permise il ripristino della *Schola Puerorum*, dove tuttora studiano i cantanti maschi del coro. Quindi non è un'esagerazione definire *storica* la prima della *Cappella Musicale Pontificia Sistina* in Ungheria nel settembre 2005, essendo loro una leggenda vivente della storia musicale europea.

Durante la tournée in Ungheria, Mons. Giuseppe Liberto sarà il direttore del coro, di cui è a capo dal 1997. Oltre i 34 cantanti ragazzi e i 19 cantanti maschi adulti, si esibirà anche l'organista Gianluca Libertucci. È ottimo anche il repertorio del Coro: nel corso dei concerti presso le basiliche ungheresi verranno eseguite delle opere di compositori che hanno avuto a che fare col coro.

Sono molto felice di aver potuto contribuire alla realizzazione di questa tournée in funzione di ambasciatore ungherese presso la Santa Sede. La mia gioia è ancora più grande se penso al fatto che il coro sarà ospite del Festival di musica sacra *Magna Domina Hungariae*, alla cui fondazione, nel 1999, avevo contribuito anch'io. Il

„*Primus inter pares*” – *mondja Róma püspökére a keresztény világ azon része, akik a pápai primátust elfogadják. Primus inter chori – mondhatnánk a Sixtus Kápolna Kórusára, hiszen múltjuk és jelenük egyedülállóvá teszi őket a világ zenekultúrájában. Igazából nem is tudjuk, hogy a Római Schola Cantorum, hányadik századtól fogva szolgálta a Szentszék liturgikus zenei életét, de a 6. század végétől már feljegyzések bizonyítják létezését. Ha tehát „csak” abban a században jött létre – akkor is csaknem másfélszáz éve éneklék rendszeresen a katolikus liturgia énekeit... Ez pedig páratlan és egyedi Európában. A krónika szerint Nagy Szent Gergely (590–604) már „újjászervezte” (!) a Római Schola Cantorumot, amely VIII. Bonifác (1294–1303) alatt művészetének csúcspontjára ért. Az avignoni száműzetés nehéz éveit XI. Gergely (1370–1378) állandó vezetői nevezett ki az együttes élére, a „Maestro di Cappella” címmel ruházta fel, akinek feladatai közé tartozott a kórus irányítása, valamint zeneművek komponálása is. A 15. században felépült a Sixtus Kápolna, s mivel a pápai istentiszteletek nagy részét ebben tartották, elnevezése átragadt a pápai kórusra is. Az énekesek ebben az időszakban döntően olasz és franko-flamand nemzetiségűek voltak, az utóbbiak között találhatjuk a korszak két nagy zenei géniuszát: Guillaume Dufay-t és Josquin des Prés-t. A 15. században már spanyolokat is találunk a 30 tagú együttesben. E századot a kórus „második aranykorának” is nevezhetjük, hiszen Giovanni Pierluigi da Palestrina és Tomás Luis Victoria munkássága fémjelzi e periódust. Érdekes, hogy a 15–16. században a tagok demokratikus módon, maguk választották meg vezetőiket, s csak VII. Pius (1800–1823) pápa idejétől nevezte ki ismét a Szentszék a „Maestro di Cappella”-t, elsőként Giuseppe Bainit (1775–1844), aki egyházzenei kompozíciói mellett az első jelentős Palestrina-életrajzot hagyta az utókorra. Őt*

Festival, diretto da Tamás Bubnó, si è guadagnato un titolo prestigioso tra le manifestazioni musicali ungheresi. Alle edizioni precedenti hanno partecipato i più prestigiosi cori e gruppi musicali liturgici occidentali ed orientali, tra cui il *Westminster Cathedral Choir*, i *Cantores Minores-Helsinki*, il *Coro del Patriarcato di Mosca*. Quindi i concerti della *Cappella Musicale Pontificia Sistina* di Roma non faranno che coronare questa lista già di per sé straordinaria.

Gábor Erdődy

Domenico Mustafa és *Lorenzo Perosi* (1872–1956) követte e tisztességben, aki mellé XII. Piusz pápa kinevezte *Domenico Bartolucci* (1917) vice-direktorrá, s aki Perosi után majd 40 éven át irányította a kórust. *Bartolucci* kérésére XXIII. János (1958–1963) engedélyezte a pápai énekes iskola, a „*Schola Puerorum*” újbóli felállítását, ahol a kórus fiúénekesei tanulnak mind a mai napig. Nem túlzás tehát történelminek nevezni a *Cappella Musicale Pontificia Sistina* első magyarországi fellépéssorozatát, hiszen az európai zenetörténet egy élő legendája érkezik hazánkba 2005 szeptemberében. A turné dirigense Mons. *Giuseppe Liberto*, aki 1997-től áll az együttes élén. A 34 fiú és 19 férfiénekes mellett fellép még *Gianluca Libertucci* orgonaművész is. A programjuk összeállítása is kitűnő: az évszázadok alatt a kórushoz kötődő komponisták művei csendülnek fel a magyar bazilikákban. Nagyon örülök, hogy Magyarországnak a Szentszékhez akkreditált nagyköveteként segíthetem e páratlan esemény megvalósulását. Örömöm annál is nagyobb, hiszen a kórus a „*Magna Domina Hungariae*” Egyházzene Fesztivál vendége lesz, amelynek alapításánál 1999-ben magam is bábáskodtam. *Bubnó Tamás* fesztiváligazgató irányítása mellett ezen eseménysorozat megérdemelt hírnevet vívott ki a magyar művészeti rendezvények között: a legnevesebb keleti és nyugati liturgikus együttesek szerepeltek rajta az elmúlt években (pl. *Westminster Cathedral Choir*, *Cantores Minores – Helsinki*, *Moszkvai Pátriarkátus Kórusa*, stb.), s a római *Cappella Musicale Pontificia Sistina* fellépése mintegy megkoronázza ezt a nem mindennapi listát.

Erdődy Gábor

5^a SETTIMANA
DELLA
**Lingua
italiana**
NEL MONDO

23 - 29 OTTOBRE 2005

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI - ACCADEMIA DELLA CRUSCA
MINISTERO PER GLI ITALIANI NEL MONDO

ALTO PATRONATO DEL PRESIDENTE DELLA REPUBBLICA ITALIANA

